

ЦРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ
ГЛАСНИК ОДЈЕЉЕЊА УМЈЕТНОСТИ, 26, 2008.

ЧЕРНОГОРСКАЈА АКАДЕМИЈА НАУК И ИСКУССВ
ГЛАСНИК ОДДЕЛЕНИЯ ИСКУССТВ, 26, 2008.

THE MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS
GLASNIK OF THE DEPARTMENT OF ARTS, 26, 2008.

UDK 398.95

Лада СТЕВАНОВИЋ*

ВУК – НАЗИВИ И ОСНОВНЕ УЛОГЕ У КУЛТУ ТРАДИЦИЈЕ ИНДОЕВРОПЉАНА

Апстракт: У настарија времена, у доба када људи још нису правили разлику између вука и пса ове (тј. ова) животиње називане су једним именом. Претпостављени индоевропски облик за назив пса/вука **k[h]uon-/ *k[h]uun-* очитује се у свим основним индоевропским дијалектима нпр. стинд. *s (u)va*, грч. *κυνν*, лат. *canis* итд. Међутим, са припитомљавањем ове животиње, реч која је првобитно коришћена као заједничка, временом ће почети да означава пса, а тек понекада вука (стинд. *suaka-*) или истовремено обе животиње. Овај рад бави се називима за пса и вука у индоевропским језицима, као и њиховим основним култним улогама.

Кључне речи: вук, пас, називи, подземни свет, плодност, прерушавање, ратници,

Првобитно јединство култа и имена пса и вука. У прво време, када људи још нису правили разлику између вука и пса ове (тј. ова) животиње називане су једним именом. Претпостављени индоевропски облик за назив пса **k[h]uon-/ *k[h]uun-* очитује се у свим основним индоевропским дијалектима нпр. стинд. *s (u)va*, грч. *κυνν*, лат. *canis* итд.¹ (Гамкрелидзе/Иванов 1984 II, 590). Ова реч која је првобитно коришћена као заједнички назив касније ће означавати пса, а тек понекада вука (стинд. *suaka-*) или истовремено обе животиње, као што

* Научни сарадник, Етнографски институт САНУ

¹ У српскохрватском језику су од овог корена речи *цурак, куца, куја, куче* итд. (Skok 1917 I s. v. *cusak*).

је то случај у староирском. Одроз овог првобитног стања налази се и у многим индоевропским митовима, у којима се у истој функцији јављају час пас, час вук. Германски бог Один ишао је у пратњи два вука које је хранио са своје трпезе као псе (Иванов 1975, 399). У старонглеском и средњевисоконемачком се јављају синонимне сложенице при чему је у стенгл. *hellehundes* „пси подземља” други део сложенице – *hundes* од **k[h]uon-* „пас”, а у немачкој сложеници *hellewolf-wolf* је од **ulp[h]-* „вук”. Широко распрострањена веровања Индоевропљана о претварању човека у вука, сродна су веровањима о псоглавим чудовиштима код Германа и Гала (Гамкрелидзе/Иванов II 1984, 590).

Стварање посебних назива за вука у индоевропским језицима. Пошто је припитомљени пас задржао првобитно заједничко име, дивља животиња „која растрже” добила је у неким језицима име од корена **uel-* „растрзати, убијати”². Овај корен јавља се са суфиксом **-k[h]o-* или **-p[h]o-*. Основа **ulk[h]o-* је у грч. *lufko~*, стсл. *влѣкъ*, као и у нашој речи *вук* итд. Основа **ulp[h]-* налази се у гот. *wulfs*, лат. *lupus* итд. (Гамкрелидзе/Иванов 1984, 590). Осим овог, заступљен је корен *weit’* – „знати”, у хет. *uetna-* и стисл. *vitnir*.³ У словенским језицима тај корен је углавном заступљен у речима које означавају вукодлака или вештицу, као словен. *vedunci, vedomci, vedarci* – „вукодлаци” и наше *вештица*. Овај назив је везан за њихову пророчанску способност. У вези са веровањем да онај ко убије човека или ко принесе људску жртву постаје вук, од корена **d[h]eu-* „давити, убијати” је илир. *Daunus* – „вук” као и лат. *Faunus*, староиталско божанство природе у чијем се светилишту, поред пећине Лупркал, сваког 15. фебруара прослављао празник Луперкалија који је требало да обезбеди заштиту стоке од вукова (Иванов 1975, 400 – 403). На овај празник су били жртвовани коза, јарац и пас, после чега би олтару пришла два младића чија је чела свештеник дотицао крвавим ножем. Након тога, вуном би била очишћена крв са њихових лица, а младићи су се морали два пута гласно насмејати. Овај део празника обично се тумачи као празник очишћења од греха. Осим тога, за време Луперкалија, наги младићи су се огрнути козијом кожом утркивали око Палатина и ударали кожним каишевима пролазнике, а пре свега жене што се

² Од овог корена је лат. *vello* – растржем, убијам, *vulnus* – рана и грч. *ουλῆν* – рана (Гамкрелидзе/Иванов 1984, 492).

³ Отуда грч. *οἰδα*, стинд. *veda*, рус. *ведать*. (Ибид. 494).

све завршавало у гозбом и смехом (Плутарх, *Ромул* 21). Нема сумње да је реч о ритуалу плодности који је, након очишћења и ослобађања од греха, имао за циљ да поспеши природне силе живота и обнове.

Пас – вук подземног света; психопомп. У време када још није постојала разлика између пса и вука, ове животиње су повезане са подземним светом као териморфна божанства. Касније пас/вук постаје пратилац антропоморфног бога, психопомп или чувар света мртвих. У грчкој митологији је бог доњег света најпре био Кербер – пас са неколико глава (3, 50 или 100), змијским главама на леђима и змајским репом. Касније, када га је заменио Хад, Кербер постаје чувар подземља који не допушта живима да уђу, а мртвима да напусте подземни свет. Такође се и Кере и Ериније (демонска бића и душе покојника) често појављују у псећем облицију. Подземље, такође, чува и Хеката, кључарица Хадових капија. Она је господарица душа у царству мртвих и поседује моћ да их врати међу живе. Хеката јури кроз ноћ у пратњи паса, коња и вучица. Посебно су је поштовали на раскршћима⁴, где су јој приносили жртве. Сличне жртве постојале су у нашим крајевима за време Божићних празника. Тада се на раскршће износила панспермија (мешовита жртва која се приносила душама умрлих предака) намењена вуковима. Наиме за вукове се веровало да су сеновите животиње и да у њих могу ући душе умрлих предака.⁵ Првобитно је вук код нас, као и грчки Кербер био бог мртвих док га није заменило антропоморфно божанство које јаше вука. (Чајкановић 1973, 396).

Вук у коме се налази душа умрлог претка; вукодлак, веитица. Већ је споменуто веровање Срба да је душа умрлог претка могла инкарнирати у вука. Веровало се и у вампире, или како су их још звали *вукодлаке*. То су мртваци који би се четрдесет дана након смрти повампирили и онда би ноћу устајали из гроба, убијали људе и пили њихову крв (Вук 1852 с. в. *вукодлак*). Наша реч *вукодлак*, је од **ulk[h]o-* „вук” и слов. **dlak-* „медвед”, што буквално значи „вук-медвед”.⁶

⁴ Могуће је да везаност психопомпа за раскршћа постоји због тога што психопомп може да повеже 3 ниво света: подземни, овоземаљски и небески. (Chvalier, Gheerbrant 1987, 156).

⁵ Приликом приношења ове жртве постојала је и забрана окретања која се такође везује за култ мртвих. У погребној поворци ова забрана у вези је са веровањем да се ту налазе и душе умрлих предака чијих су се погледа људи плашили.

⁶ Паралела се може пронаћи у старогерманским именима као стисл. *Ulf-biorn*, *Biorn-olfr*, стнем. *Wulf-bero*, *Ber-ulf*, па и у имену скандинавског јунака *Beowulfa* (Иванов 1975, 406).

У вукодлаке се од давнина веровало свуда по Европи. Код Петронија Арбитра постоји прича о претварању човека у вука. Пошто је напао овце и био рањен, вук је побегао. Недуго потом вук је нестао, али је пронађен човек са сличном раном. (Петроније Арбитер, *Трималхионова Гозба* 62). Данци су веровали да је вукодлак човек са спојеним обрвама које личе на лептира и одражавају његову душу способну да одлети у неко друго тело (Tylor 1920, 312-313). За вештице су везана слична веровања. То су жене чији се ђаволски дух претвара ноћу у лептира, ћурку или кокошку и онда лети по кућама нападајући и једући људе, нарочито децу (Вук 1852 с. в. *вештица*). Као што је већ напред речено, назив за вука у неким индоевропским језицима је од корена *weit* - „знати”. У многим словенским језицима су од овог корена називи за вукодлака и вештицу – рус. *vedma*, пољ. *wiedźma*, сх. *вештица*. Могуће је да разлог што се појављује овај корен треба тражити у вези која постоји између знања и света мртвих (за који је вук несумњиво везан), а огледа се у широко распрострањеним веровањима о свезнајућим покојницима и некромантији. О оваквим веровањима код нас сведочи нпр. значај који за пророчку моћ може имати земља са незнаног гроба или лобања непознатог покојника (Чајкановић 1994 2, 64-65). Осим тога и за вука и за пса се у Србији веровало да су животиње које могу проицати будућност (Чајкановић 1994, 1 140). Што се античке грчке традиције тиче, позната је пророчанска моћ Одисејеве мајке Антиклеје, која, сусревши свог сина у Хаду, приповеда о Пенелопиној верности и свему што се догађа на Итаки у његовом одсуству (Хомер, *Одисеја*, XI, 180 – 223). Осим тога у Грчкој су била раширена и бројна веровања о гробницама као месту призивања и комуникације са мртвима (Платон, *Федон*, 81 б-д и Хипократ, 1.38), а од 4. в. п. н. е. појављује се све више наменских пророчишта мртвих тзв. *nekuomanthivona* (Ogden 2004, 3).

Сезона ритуалних прерушавања у вукове. Веровања у вукодлаке и у вештице свакако су повезана са ритуалима при којима су се људи огргали крзном вука, пса или медведа и стављали на себе маске ових животиња. Ти ритуали су се одигравали зими, у децембру, што потврђују и називи за овај месец нпр. чешки *vlčí mesec*. Вучји месец тј. вучја сезона као време одржавања ових обреда постојао је, по свој прилици, у многим индоевропским традицијама. О оваквом обичају код Грка, осим речи *luskaba*~ „годишње окретање Сунца, година”, што је старији назив за зиму тј. вучју сезону (Иванов 1975

407, уп. Маас Е. 1926 XLIII 259 – 270), сведочи и мит о Долону. Он је огрнут вучјим крзном покушао да се прикраде грчком табору под Тројом. Херодот спомиње номадско племе Неуре који су се једанпут годишње претварали у вукове (IV, 105). Ово прерушавање можда је део годишњег ритуала ступања нових чланова у ратничке дружине (Лома 1998, 205). Археолошки подаци и текстови о старим Германима, сведоче о обичају огртања ратника вучјим (или медвеђим) крзном – стенгл. *heoerowulfas* и *wlkwulfas* – „вукови – ратници” (Иванов 1975, 407). Прерушавање у вука или неку другу животињу требало је да ратника учине храбрим и опасним попут звери.

У нашој традицији поворке вучара (људи прерушених у вукове) везане су за култ мртвих, за св. Саву и св. Мрату који се појављују као наследници „вучијег пастира”, тј. божанства у вучјем облику, наследника Доњег света, и представљале су душе умрлих предака (Чајкановић 1994, 1, 49).⁷

Занимљив је Тацитов податак о племену Харији који су непријатеље нападали ноћу, налик мртвацама усталим из гробова (Германија, 43). Дакле ратници су се, негде, прерушавали у вукове претварајући се у чопоре, а негде су се појављивали као вукодлачка војска (Лома 1998, 210).

Вук – младић који отима за себе невесту. У индоевропској традицији постојао је обичај да младић заједно са помоћницима отме за себе невесту. Најстарије сведочанство о оваквим отмицама је старохетитски закон по коме онај ко приликом отмице невесте убије два или три човека постаје вук (Иванов 1975, 401). Реликт оваквих отмица код нас је обичај да се младићи и девојке, који испред младожењине куће збијају шале, називају вуковима (РСА 1965 III, 116). До отмице је у нашим крајевима долазило када младић не би успео да испроси младу, или када је био сиромашан и није ни био у прилици да је проси (Вук 1852 с. в. *отмица*). Највероватније је то био начин како су се женили хајдуци (Лома 1998, 211). Ове отмице нису увек морале бити стварне, већ су се могле појављивати као саставни део обреда иницијације ратника (Лома 1998, 200). Осим тога за разумевање везе између „отмичара” тј. младожење и *вука*, кључна је повезаности ове животиње са светом мртвих, која истовремено под-

⁷ Видети „Традиција о светом Сави“, „Свети Сава и вуци“, „Свети Сава као гео;~ повтiо~“ и „Зимски свеци“ у Чајкановић 1994, 1.

разумева везу са плодношћу и обновом живота. У религији и митологији старих народа бројна су сведочанства која потврђују нераскидиву повезаност ове врсте – тако је нпр. једно од имена грчког бога подземног света Хада, било Плутон, што на грчком значи „обиље, богатство”. Подземни свет био је истовремено утроба Земље из које потиче читаво богатство природе и живота. На то веома јасно упућује и обичај који спомиње Цицерон, а то је ритуал сејања житарица на гробу. (Цицерон, *Закони*, 2, 25, 63).⁸

Јунак, ратник. Змајогњени Вук. Већ је било речи о томе како су се ратници

(хетитски, германски, грчки) прерушавали у вукове верујући да ће на тај начин, у борби против непријатеља, бити опасни као вукови. За ова прерушавања везана је још једна функција вука – јунака и ратника. У вези са тим, вук је света животиња римског бога рата Марса и скандинавског бога рата Одина.

Старије тумачење ове функције везано је за веома распрострањено веровање које је постојало код нас (али и код других народа) – да је вук тотемска животења од које води порекло читав народ.⁹ Према новијем тумачењу треба у овим вуковима видети ратнике, чланове ратничких дружина или њихове вође. Првобитно су ове дружине окупљале мушкарце једног племена ради заједничког лова и борбе против непријатеља, али са развијњем сточарства задржала се само улога ратника (Лома 1998, 208 – 210). И са једном и са другом интерпретацијом може се повезати тумачење да је вучија капа коју су јунаци стављали на главу уочи борбе била њихов апотропајон (Вук, II, 41, 133; II, 65, 324; III, 6, 259 итд.), а у вези са овим је и израз „помешати капе” који значи „побити се, отпочети борбу”.¹⁰ Магична функција ове капе огледа се и у томе што је она прављена често од два

⁸ Веза између вука и сексуалности веома је јасна у најстаријој верзија бајке о Црвенкапи коју је 1023. забележио Егберт из Лијежа. Записујући народну традицију, аутор је навео следећу причу: девојчица у црвеној хаљини коју је добила на крштењу, кренула је у шетњу шумом. Тада је уграбио вук и однео својим младунцима да је поједу. Међутим, мали вучићи су почели раздрагано и нежно да је мазе, а девојчица се захвалила богу који има способност да умири све што је дивље. Иначе, ова прича, премда најчешће заступљена у романском свету, појављује се у различитим верзијама у читавој Европи, од Скандинавије до Грчке. (Sale-Fedman 2006, 167).

⁹ Чајкановић 1994, 1, 369.

¹⁰ Ибид. 370.

или три (магични бројеви) вука. (Вук, III, 63, 15; III, 47, 19). Исто тако се и грчки шлем (kuvnh) правио, између осталог, од псеће коже.

У нашој народној поезији постоји храбар јунак по имену Змајогњени Вук¹¹, који поседује наднаравне моћи. Чим је рођен, његова мајка је учила вучје атрибуте по којима је знала да ће јој син бити храбар ратник (Вила 1867, 115°):

*„Ноћас ми се мушко чедо нађе;
На руци му пушка уписана,
На бедрима сабља савијена.
А на глави прамен косе вучје.
Чини ми се хоће јунак бити.”*

Један од његових подвига је убиство змаја који је нападао ноћу царицу Милицу. Царица Милица успела је да сазна од змаја ког се он јунака плаши (Вук III, 43°)

*„Не бојим се никога до Бога
Ни на земљи какога јунка
До што кажу Сријему земљу равну
И у њему село Купиново,
А у селу Змај-Деспота Вука,
Њега с' бојим на земљи јунака.
Кад смо били ђеца у лудости,
У Јастрепцу високој планини,
Те кад би се игре поиграли,
Свагда би ме надиграо Вуче;”*

У осталим песмама Змајогњени Вук се бори против Турака, Млечана, троглавог Арапина итд. често помажући другима. Надмоћнији у односу на своје противнике не само физички, већ и морално, он, са поштовањем нуди заштиту жени свога противника коју је овај спреман да понизи и изда. Наиме, у песми о сукобу са Бојичић Алијиом коме присуствују и њихове жене, Алија тражи помоћ од Вукове Анђелије, и то уз обећање да ће је повести са собом, учинивши своју жену робинџом. Анђелија одбија, а Вук каже:

¹¹ Змајогњени Вук заправо је Вук Гргуровић, син Гргура и унук Ђурђа Бранковића, сремски деспот који се храбро борио против Турака.

„’О кадуно, Алијина љубовцо,
 Прискочи ми данас у невољу,
 Ако Бог да и срећа јунчка,
 И погубим твога господара,
 Држаћу те као моју мајку,
 Вјенчаћу те за брата мојега. ‘
 Кад то зачу Алијина љубовца,
 Чудно смисли, а мудро изрече:
 ’Волим бити Вукова снашица,
 Него Анђи танка робињица. ‘.,(Вук VI, 58 °)

У нашем језику се *вуком* или *вукобашом*¹² зове *прекаљени борац*, *јунак*

(РСА III, 116). У вези са овим је вероватно и наш обичај да се нејакој деци даје име Вук¹³, да би били јаки и издржљиви као вукови (Вук 1852 с. в. вук). Наиме веровало се да име представља човеков дупликаат. Осим имена Вук постоје многа друга имена и презимена која су од њега изведена – Вугдраг, Вукадин, Вукајло, Вукан (име и презиме), Вукана, Вукас (име и през.), Вукдраг, Вукелја (име и през.), Вукена, Вукић, Вукица, Вукман (име и през.), Вукмир (име и през.), Вукмировић (през.), Вуковић (през.), Вуко, Вукоје, Вукојевић (през.) Вукола, Вукоман, Вукомир (име и през.), Вукосав (име и през.), Вукосава, Вукослав (а), Вукота, (име и през.), Вуксан (име и през.), Вуксановић (през.), Вукша (име и през.), Вуја, Вујадин, Вујак, Миловук, као и хипкористици Вуле и Вулета, а отуда Вулетић. Изведена су и презимена – Вујаклија, Вукделија¹⁴, Вуковић, Вукчевић итд.

Вук – изрод. Већ је било речи о хетитском закону по коме онај ко приликом отмице убије два или три човека постаје вук (Иванов 1975, 401). И код старих Грка постојало је слично веровање. Једно од сведочанстава томе је легенда о цару Ликаону, који је покушао да под-

¹² Други део сложенице *вукобаша* је од турског *baş* што значи *глава*, *старешина*. Налази се и у сложеницама које су или преузете из турског (харамбаша, долибаша), или су као сложенице настале у нашем језику, у комбинацији са нашим речима (вукобаша, војвод-баша, косибаша, издагбаша, стражар-баша, врач-баша) или са речима које су се у језику одомаћиле (капетан-баша).

¹³ Постојао је и обичај да се слабашна и исувише мала деца провлаче кроз вучју оглавину и чељуст. (Тројановић 1911, 41).

¹⁴ *Вукделија* је сложеница од *вук* и *делија* од тур. *deli* – *јунак*, *занесењак* у *јунаштву*. (Škaljić, 1985, 210).

метне за вечеру Зевсу људско месо. Када је Зевс открио превару претворио је Ликаона у вука (Suda, s. v. Luvkawn). Још у антици је постојало тумачење да је овај мит настао у вези са ритуалним приношењем људских жртава. Наиме, Псеудо-Платон и Паусанија су забележили веровање да човек који окуси људско месо постаје вук. (Псеудо-Платон, *Минос*, 315 ц; Паусаниас, VIII, 2,6). И стари Германи су човека који је због престапа изопштен из заједнице називали вуком. О томе сведоче називи за вешала на која су преступници били осуђени. У староенгл. су вешала називана *wulfheafodtrho* – „дрво вучје главе” и била су везана за култ Одина, док су преступници – *вукови* били осуђени да о њих буду обешени. Заједно са њима страдали су пси, коњи и вукови – свете животиње бога Одина. Још један назив за вешала је *warhtrho* – „дрво преступника” коме одговара стисл. *vargtre* – „вучје дрво”. Наиме стисл. *vargr* означава вука – изрода (не и животињу) од основе **uarg-* од које је и стфин. *vark* – „лопов”. О томе како је у неким језицима створен назив за вука од корена **d[h]eu-* „давити, убијати” већ је било речи (Иванов 1975, 404). И у нашем језику се за насилника каже да је вук. Осим тога и код нас је посведочено жртвовање злочинаца „хромом вуку”, а касније када се појавило антропоморфно божанство – Дабогу¹⁵ (Чајкановић 1973, 425- 426).

Митологија и идеологија. Чак и у новом веку, појављују се војници – вукови. Тако су Мусолинијеву фашистичку војску сачињавали *lupi*. По свој прилици, фашистичка идеологија је посегнула у античку прошлост и успоставивши везу са вучицом која је отхранила Ромула и Рема, преузела симболику старе тотемске животиње. Наиме, Римљани су веровали да је њихове родоначелнике Ромула и Рема, синове бога Марса, отхранила Луперка (вучица), супруга римског божанства пастира, плодности и заштите од вукова. Управо овај брачни пар и имена које носе, упућују на старину култа. Тако се са једне стране, очигледно ради о вуку као тотемској животињи, а истовремено и неодвојиво, ради се о вучици-хранитељки која отеловљује моћну сексуалност и снажну плодност (Slapšak 2006, 35).

Закључак – Покушала сам у овом раду да укажем на неке функције пса и вука у култу, као и на етимологију назива ових животиња.

¹⁵ Када је примљено хришћанство функције Дабога су пренесене на Св. Саву, Св. Ђорђа, Св. Мрату и Св. Аранђела којима су се такође приносиле људске жртве и то до краја прошлог века.

Иако је пас припитомљени *alter ego* вука и „човеков највернији пријатељ”, у домену култа и традиције немогуће је на тај начин поделити аспекте ове две животиње. Наиме, и пас и вук у једнакој мери могу представљати и религијску опасност, али и подршку. Разлог томе треба тражити у разумевању и генези „светог”. Ако размотримо неке грчке и латинске термине којима се означавала „светост” (гр. *rapaghv~* и *to*; а {*gio~* и лат. *sacer*), а који су истовремено значили и оно што је „погано”, постаће нам више него јасно да су заправо ова два појма међусобно повезана и недељива (Чајкановић 1994, 2, 250). Оно што је у култу и традицији такође неопходно разумети је да су веровања и култови ретко везани за искључиво „добро” и искључиво „зло”. Реч је о табуу, о ономе што је опасно и што у себи крије снагу, потенцијалну заштиту и моћ, а управо то су аспекти које можемо препозати у култу ове животиње.

ЛИТЕРАТУРА:

- Вила 1867, 115° – *Вила*, година III, Београд 1867.
- Вук 1888 – Вук Стефановић Караџић: *Српске народне пјесме, књига друга, у којој су пјесме најстарије*, Београд 1888. (Беч 1845)
- Вук 1852 – Вук Стефановић Караџић: *Српски рјечник*, Беч 1852.
- Лома 1998 – А. Лома, „‘Женидба с препрекама’ и ратничка иницијација”, *Кодови словенских култура*, Београд 3, 1998. 196-217.
- Гамкрелидзе/Иванов 1984 – Т. В. Гамкрелидзе, *Вяч. Вс. Иванов*, Индоевропејски јазык и индоевропејци, Тбилиси 1984.
- Иванов 1975 – В. В. Иванов, „Реконструкција индоевропејских слов и текстова, отражајућих култ волка” в *Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка* 34/5, 399-408.
- РСА – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, Београд 1959 -
- Chvalier, Gheerbrant 1987 – J. Chvalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Zagreb 1987.
- Čale-Feldman 2006, L. Čale-Feldman, *Femina Ludens*, Zagreb 2006.
- Ogden 2002 – D. Ogden, *Greek and Roman Necromancy*, Princeton and Oxford 2002.
- Slapšak 2006 – S. Slapšak, *Ženske ikone antičkog sveta, XX vek*, Beograd 2006.
- Škaljić 1985 – A. Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo 1985.
- Tylor 1920 – E. B. Tylor, *Prumutuve Culture: Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Reluguon, Language, Art and Custom*, London, New York 1920.

За антички изворе коришћени следећи интернет сајтови:
<http://www.perseus.tufts.edu>
<http://onlinebooks.library.upenn.edu/webbin/gutbook/lookup?num=5219>

Lada STEVANOVIĆ

WOLF – NAMES AND GENERAL ROLES IN TRADITION CULT OF INDO-EUROPEANS

Summary

Long ago, when people did not make difference between a wolf and a dog, these (i. e. this) animal were marked by only one term. Supposed Indo-European form for the dog/wolf **k[h]uon-/ *k[h]uun-* is possible to find in all basic Indo-European dialects such as Old Ind. *s (u)va*, Gre. *κυνν*, Lat. *canis* etc. However, domesticating the animal caused that the word, which was originally used for both animals, started to denote a dog, and only sometimes a wolf (Old Indian *suaka-*), or both animals. This paper is focused on the terms for denoting dog and wolf in Indo-European languages, as well as on the basic cultic functions of these animals.

Due to the fact that domesticated dog kept the original common name, the wild animal „that tears apart” in some languages received the name from the root **uel-* „to tear apart, to kill”. This root appears with the suffix **-k[h]o-* or **-p[h]o-*. The stem **ulk[h]o-* appears in Gre. *lufko~*, Old Church Slavonic *влькъ*, as well as in our word *вук* etc. The stem **ulp[h]-* appears in Goth. *wulfs*, Lat. *lupus* etc. (Гамкрелидзе/Иванов 1984, 590). Furthermore, there is a stem *weit’-* „to know”, in Heth. *uetna-* and Old Church Slavonic *vitnir*.¹⁶ This stem appears in Slavic languages usually in the words denoting wolfman or witch, such as Slov. *vedunci*, *vedomci*, *vedarci* – „wolfman” and our *вештица*. The term is related to the prophetic abilities, which is closely connected to the chthonic aspect of the dog/wolf that appears either as a divinity of the dead, or as a escort of the anthropomorphic god, as psychopomp or the guard of the Underworld. Furthermore, believes existed that the souls of the deceased could incarnate in the wolf. The festivities during which it was a custom to ritually disguise into wolf (covering with the wolf’s fur) is related to the apotropaic functions that were attributed to the dead, but at the same time with the belief that the dead represent a great threat and danger. The act of disguising should be understood as an effort in which warriors tried to provide strength, fearlessness and win over the enemy. Apart from this, wolfs were also young guys, who abducted brides in the wedding rituals that were performed without the consent of the parents.

Apart from the mentioned functions, wolf appears also as the violator and the sinner. Interesting intervention in the Modern Age is the ideological manipulation by Mussolini, who called his fascistic solders *Lupi (Wolves)*. Obviously, this intervention

¹⁶ Also Gre. *oi\da*, Old. Ind. *veda*, Rus. *ведать*. (Ibid. 494).

is based on the establishing relation with the Roman past and with the she-wolf who nourished Romulus and Remus.

Although the dog appears as a domesticated *alter ego* of the wolf and „a man’s best friend”, in the domain of the cult is impossible to ascribe all benevolent aspects to the dog. Namely, both dog and wolf represent at the same time religious danger and religious support. The reason for this should be searched in the understanding of „sacred”. If we analyze some Greek and Latin terms that denoted „sacred” (Gr. *panaghv~* and *to; a{gio~* and Lat. *sacer*), which at the same time denoted „evil”, we may understand that these two concepts are actually impossible to separate (Чажановић 1994, 2, 250). What is also necessary to understand in the cult and tradition is that the beliefs and cults are rarely related to something that is exclusively „good” or exclusively „bad”. The taboo is always about the danger that at the same time contains strength, potential protection and power, and exactly these are aspects that are possible to recognize in the cult of the wolf and dog.